

مقاومت زنانه در برابر موج فراگیر افراط گرایی دینی

محمد سعید عالی نژاد

اجلاس دوم که در شهر پلاگیو (ایتالیا) برگزار شد، عده‌ی این زنان افزایش یافت، محققانی از مصر، اردن، ایران، مراکش و ترکیه نیز به جمع زنان نماینده‌ی کشورهای جنوب شرقی آسیا پیوستند. نام این همایش «زنان مسلمان و چالش افراط‌گرایی دینی، پلی میان جنوب شرقی آسیا و خاور میانه» بود. پروژه می‌خواهد ماهیت، الزامات و چالش‌های گروه‌های زنان مسلمان را در مسیر کسب و حفظ حقوق و برابری شناسایی کند و تجربه‌ی این گروه‌ها را در اتخاذ استراتژی‌های کارآمد در این مسیر به مطالعه گیرد. این پژوه بر آن بوده است تا علاوه بر توصیف وضعیت و تبادل تجربیات در عرصه‌ی استراتژی‌ها، به یک هدف دیگر نیز برسد، ایجاد و تحکیم شبکه‌ای از فعالان و روشنفکران زن مسلمان تا باب همکاری مشترک را بگشایند و از طریق شبکه‌ای شدن فعالیت این گروه از زنان، چارچوبی حمایتی برای زنان مسلمان تدارک ببینند. اکنون حاصل آن پروژه در کتاب حاضر گنجانده شده است، کتابی شکیل و خواندنی در ۲۱۵ صفحه که مطالعه آن، چشم‌انداز نسبتاً جامعی از وضعیت زنان مسلمان در کشورهای مالزی، ایران، اندونزی، ترکیه، اردن، مصر، فیلیپین، سنگاپور، مراکش را ترسیم می‌کند. مؤسسه‌ی خواهران مسلمان (SIS) نهادی غیردولتی در عرصه‌ی فعالیت‌های زنان مسلمان است که در مالزی فعالیت می‌کند. اصول کاری این سازمان، حمایت از عدالت، برابری و کرامت زنان در یک نظام دموکراتیک است. آن پروژه و این کتاب را می‌توان نمادی از فعالیت‌های این مؤسسه دانست.

در فصل نخست این کتاب ده فصلی، خانم نورانی عثمان،

پژوهش‌هایی که در عرصه‌ی مطالعات زنان و جنسیت صورت می‌پذیرد، در یک تقسیم کلان به دو پاره‌ی فلسفی و جامعه‌شناختی تقسیم می‌شوند. آن‌ها که فلسفی‌ترند به اعتبار نقطه‌ی عزیمت متافیزیکی‌شان از اساس، ماهیت انتزاعی‌تر، ذهنی‌تر و منطقی‌تر دارند و آن‌ها که جامعه‌شناختی‌اند به حکم سرشت روین‌شناسانه‌شان، بالطبع جوهره‌ای عینی‌تر، عملی‌تر و خاص‌تر پیدا می‌کنند. با این‌همه نمی‌توان بر آثار و تالیفاتی که بر سر آند تا این هر دو چشم‌انداز را در هم بغلطانند و روشی ترکیبی فراهم آورند، چشم بست. «زنان مسلمان و چالش افراط‌گرایی اسلامی»

(Muslim women and challenge of Islamic Extremism, Edl. By Norani Othman, 2006, sisters In Islam, Malaysia)

به نظر می‌رسد از جنس اخیر است. این کتاب مجموعه‌ای از ده مقاله در ده فصل است که به همراه مقدمه‌ای از ویراستار آن فراهم آمده است. تبار کتاب آن‌گونه که نورانی عثمان، ویراستار و نویسنده‌ی برخی مقالات آن، روایت می‌کند حاصل پروژه‌ای است که مؤسسه‌ی خواهران مسلمان به سال ۲۰۰۳ بر عهده گرفت. این پروژه گویا در دو مرحله صورت گرفته است، در مرحله نخست زنانی از کشورهای جنوب شرقی آسیا (مالزی، اندونزی، فیلیپین، سنگاپور) در کوالالامپور گرد هم می‌آیند تا در قالب نشست‌های منطقه‌ای، وضعیت زنان مسلمان در مواجهه با پدیده‌ی افراط‌گرایی و بنیادگرایی دینی را به رشته‌ی کاوش بکشند. در

نویسندگان تنها به تحلیل‌های

نظری دلخوش نداشته‌اند، بلکه در مثل به نشریات و جرایدی که به امور زنان و یا به وسیله‌ی زنان منتشر می‌شوند هم سرک می‌کشند و آمار و آرای آن‌ها را برمی‌شمارند. این مقاله‌ی پرسود با ذکر استراتژی‌های پیشنهادی برای استقرار جامعه‌ای آراسته به دموکراسی، عدالت و برابری زنان با مردان به پایان می‌رسد.

عناوین سایر مقالات این کتاب از این قرار است:

- سه تجربه دولت در مالزی: اسلامی‌سازی، اسلام سیاسی و دولت یکه سالار، زینه انور- زیتون محمد قسیم- نورانی عثمان
- سنگاپور: آنگاه که زنان مقدم نیستند، سوزانا قدیر
- افراط‌گرایی دینی و تأثیرات آن: مطالعه موردی درباره‌ی جنوب فیلیپین، نورما مرحوم- فاطمه پیرعلیان
- جنبش زنان در مراکش و جریان اصلاح قوانین شخصیه، امینه‌الامرینی التهابی
- زندگی زنان در شبکه‌ی حقوقی اسلامی، هدی روحانا
- نتیجه: زنان مسلمان و افراط‌گرایی- پلی میان آسیای جنوب شرقی و خاورمیانه، زینه انور- نورانی عثمان
- آنچه در کتاب حاضر اسباب بداعت و اصالت است، تلفیق نسبتاً موفق است که نویسندگان میان رهیافت‌های تئوریک و رویکردهای عملی برقرار کرده است. گو اینکه تمامی مقالات از جهت کیفیت در یک سطح نیستند، اما به خوبی پیداست که همگی نویسندگان، آداب نگارش روش‌مند را آموخته‌اند. کتاب، معیارهای یک اثر درخور و دانشگاهی را دارد، چرا که فرایند کتاب‌آرایی آن کاملاً ثابت می‌کند که ویراستار قابل‌ی بالای سر آن بوده است.
- از این دست آثار هنوز هم باید فراهم آید، کتاب‌هایی که معطوف به راه حل نیستند و تجربیات مختلف را فرا می‌خوانند تا مگر گرهی از مشکلات پرشمار جهان اسلام گشوده شوند. این خود عالمانه‌ترین شیوه گفت‌وگوست.

مقاله‌ای با عنوان «زنان مسلمان و چالش اسلام سیاسی آورده است که ضمن تعریف اشکال مختلف اسلام‌گرایی و اسلام سیاسی، به مقوله‌ی وضعیت زنان مسلمان در دو کشور مالزی و اندونزی می‌پردازد. او از یک‌سو بر مفهوم شریعت و قوانین کیفری در خصوص زنان اشاره دارد و با تأکید بر وجه تاریخی این قوانین، لزوم بازبینی در این قوانین را نیز گوشزد می‌کند. او زنان را «اکثریت خاموش» می‌خواند و سه عامل را در وضعیت نامطلوب زنان دخیل می‌داند، نظام حقوقی ناهنجار، رویکرد نامناسب اجتماعی به زنان، و بالاخره ساختار معیوب آموزشی. نورانی عثمان بر عدم انطباق فقه تاریخی با مقاصد شریعت (عدالت، انصاف، برابری) تأکید دارد.

مقاله دوم کتاب را زیبا میرحسینی نوشته است. این متفکر ایرانی که پژوهشگر مؤسسه‌ی مطالعات خاورمیانه در لندن (SOAS) است، در مقاله‌ی خود با عنوان «زنان مسلمان، افراط‌گرایی دینی و پروژه‌ی حکومت دینی در ایران»، چهار مرحله از نحوه‌ی حضور زنان ایرانی را باز می‌شناسد، دوره‌ی انقلاب و آرمان‌گرایی، دوره‌ی ایدئولوژی و اسلامی‌سازی، دوره‌ی بازسازی و عمل‌گرایی و بالاخره دوره‌ی اصلاحات. میرحسینی در این مسیر، احزاب، گروه‌ها، فعالان، نشریات و نظریه‌های هر دوره را نیز به دقت برمی‌شمارد. او در پایان نتیجه می‌گیرد که در حال حاضر، در ایران ابتدا بحث جایگاه زنان از حاشیه به متن آمده است و دیگر اینکه نوعی شجاعت عمومی در زنان برای مناقشه بر روی مضامین قوانین دینی در رابطه با زنان پیدا شده است.

فاطمه خفای، مدیر شورای ملی زنان در مصر و رئیس پیشین برنامه‌ی جنسیت و توسعه در یونیسف در مقاله‌ای با عنوان «جنبش‌های بنیادگرایی اسلامی و حقوق زنان در مصر» ابتدا به زمینه‌های ظهور اسلام‌گرایی و سیاسی شدن اسلام در این کشور می‌پردازد و دیدگاه‌های سه گروه عمده‌ی اسلام‌گرا (اخوان المسلمین، جامعه‌الاسلامیه، جماعه‌الجهاد) را معرفی می‌کند. او در عین حال به طور مستوفی دیدگاه‌های متفکرانی چون نوال‌السعداوی، سعیدالعثماوی، احمد عبدالمعطی حجازی را شرح می‌دهد. پیشنهادات پایانی او برای بهبود وضعیت زنان مسلمان چنین است: تحقیق در سرشت اسلام و اثبات فهم نادرست افراطیون، ایجاد شبکه‌های همکاری میان زنان مسلمان، ائتلاف و رایزنی میان گروه‌ها برای پیشبرد پروژه‌ی اصلاح قوانین، و بالاخره بهسازی آموزش عمومی.

کماله چاندراکیرانا، رییس کمیته‌ی ملی میارزه با خشونت علیه زنان در اندونزی، و یونینتی خذیفه پژوهشگر مسائل زنان و جنسیت در دانشگاه مک‌گیل کانادا، در مقاله‌ای مشترک تحت عنوان «چالش اندونزی جدید: افراط‌گرایی، دموکراسی و سازمان‌های زنان در جامعه متکثر»، در آغاز به ذکر تاریخچه‌ای از ظهور اسلام سیاسی در جامعه اندونزی می‌پردازند و از پس آن، به تحلیل موقعیت و شأن زن در نظام حقوقی، سیاسی و اجتماعی این کشور می‌نشینند.